

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Допоможіть слабкій дитині зрозуміти, що її поважають, не вважають дурною, а кожна правильна відповідь є результатом її власної праці. Узагальнюючи особливості роботи зі слабовстигаючими учнями, необхідно зазначити, що вона вимагає:

- постійного вивчення учнів;
- формування в них уміння вчитися;
- зосередження уваги не на помилках, а на успіхах і перемогах, навіть незначних;
- залучення батьків до співпраці;
- створення доброзичливої атмосфери творчої співпраці між учителями й учнями.

Отже, система навчально-корекційних засобів у школі повинна бути спрямована в першу чергу на ліквідацію виявлених вад у розвитку дитини, при цьому слід опиратися на ті сторони пізнавальної діяльності, які в конкретного учня розвинені найкраще. А однією з важливих умов успішного навчання дітей у школі є використання в навчальному процесі інтерактивних форм роботи, інноваційних технологій викладання, елементів передового педагогічного досвіду, ігрових ситуацій як засобу активізації мислення й пізнавальної діяльності дітей молодшого шкільного віку. Важливе завдання школи й сім'ї сьогодні полягає в тому, щоб діти увійшли в сучасне суспільство справжніми патріотами своєї країни, які житимуть у ньому повноцінним життям.

Література:

1. Казачінер О. С. Діагностика як один із засобів подолання неуспішності молодших школярів // Початкова школа. – 2011. – № 1. – С. 51-53.
2. Орлова Л. Шляхи подолання неуспішності учнів // Директор школи. – 2010. – № 10. – С. 21-25.
3. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. – К.: Генеза, 2002. – 368 с.
4. Сухенко Т. П. Причини неуспішності учнів і шляхи їх подолання // Завуч. Усе для роботи (Осн). – 2011. – № 1/2. – С. 9-26.
5. Турищева Л. В. Особливості роботи з дітьми, які погано навчаються // Початкове навчання та виховання. – 2010. – № 16-18. – С. 40.
6. Швед Л. Я. Блокова система вивчення української мови. – Львів: ЛОНМІО, 1996. – 100с.

Матвєєва О. В., Власенко О. В.*

НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ ЗВОРТНОМУ ЗВ'ЯЗКУ В ПАРНІЙ ТА ГРУПОВІЙ РОБОТІ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті розкривається поняття «зворотного зв'язку» та прийоми його реалізації через парну і групову роботу на уроках англійської мови.

---

* © **Матвєєва О. В., Власенко О. В.**

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Однією із цілей інтеграції України до Європейського освітнього простору є створення умов для формування активної і творчої особистості, здатної до подальшого саморозвитку, самовдосконалення, взаємодії та співробітництва протягом усього життя. Власні роздуми учня, бажання розуміти свої почуття і вчинки, а також сприйняття його партнерами по спілкуванню викарбовує важливий шлях до підсилення внутрішньої мотивації під час вивчення іноземної мови.

На нашу думку, одним із чинників, що сприяє розвитку внутрішньої мотивації школярів до навчання є формування автономності учня, оскільки акцент переноситься з навчальної діяльності вчителя на рефлексивну діяльність учня. Тому формування механізмів само- і взаємоконтролю (СВК) вимагає спеціального навчання на основі систематичного та об'єктивного контролю, організованого вчителем. У свою чергу, контроль і СВК – це дві взаємодоповнючі форми зворотного зв'язку [2].

Актуальність даної статті полягає в тому, що, по-перше, зворотний зв'язок дозволяє надати нового виміру навчальному процесу, роблячи акцент на плюси, а не на недоліки. По-друге, відмічаючи сильні сторони роботи учня, учитель мотивує його на подальшу взаємодію та зацікавленість предметом. По-третє, школяр учиться усвідомлювати рівень своїх комунікативних умов та здібностей, причини успіхів та невдач для подальшої самокорекції, досягнення накресленої мети.

Метою даної статті є розкриття поняття зворотного зв'язку та окреслення прийомів навчання школярів зворотному зв'язку в парній та груповій роботі засобами іноземної мови.

Проблема організації зворотного зв'язку в навчальному процесі досліджувалася багатьма вченими. Розвиваючи ідеї П.П.Болонського про стадії самоконтролю, дослідники І.О.Зимня, І.І.Кітроська, К.А.Мічурін визначили рівні формування самоконтролю в процесі іншомовної діяльності. Вітчизняні вчені О.П.Петрашук, В.О.Коккота [3], досліджували питання організації тестового контролю в навчанні іноземній мові, Н.О.Бражник тлумачив рефлексію як педагогічну проблему. Доцільно навести імена зарубіжних учених, які висвітлювали дані питання у своїх наукових працях: Н. Douqlas і Penny Ur (Кембридж) [6], D. Fisher (США, Вірджинія), Т. Mc Namara – здійснювали розробку прийомів самооцінювання; Marzano, Pickering and Pollock (2001) називають зворотний зв'язок у числі дев'яти найбільш ефективних стратегій для підвищення якості навчання під час іншомовного спілкування.

На уроках англійської мови функція зворотного зв'язку є основною функцією контролю, що забезпечує керування процесом оволодіння іноземною мовою. Зворотний зв'язок діє у двох напрямках: на вчителя і на учня. Зворотний зв'язок, що діє в напрямку до вчителя, несе йому інформацію про рівень успішності учнів. Учитель аналізує цю інформацію на предмет

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

наявності недоліків, проводить діагностику відхиленості у мовленнєвій діяльності учнів, виявляє ступінь відповідності обраної стратегії і тактики навчання реальним потребам. Це дає можливість своєчасно оцінити методичну ситуацію і внести необхідні коригувальні зміни щодо добору прийомів, способів і методів навчання, відбору вправ, визначення режиму і тривалості їх виконання, послідовності організації всієї навчальної роботи з учнями на уроках англійської мови.

У свою чергу, зворотний зв'язок у напрямі до учнів дає їм інформацію про успішність їх навчальної діяльності з оволодіння іншомовними навичками та вміннями. Така інформація дозволяє учням здійснювати самооцінку щодо досягнень в оволодінні мовою і планувати свою подальшу навчальну діяльність [1].

У процесі здійснення зворотного зв'язку учні відповідають на наступні запитання: Чи в правильному напрямі я рухаюся? Що я повинен поліпшити? Що я роблю добре? Як я в цілому справляюся з роботою? Тобто цілями зворотного зв'язку є мотивування учнів та допомога їм у розумінні, які в них є проблеми в навчанні і як вони можуть покращити ситуацію.

Зворотний зв'язок має 2 головні компоненти: оцінювання й корекцію. При оцінюванні учня інформують, як добре чи погано він виконав завдання і ставлять оцінку в балах або відсотках [6].

Під час іншомовного спілкування всю інформацію, що надходить до учнів каналами зворотного зв'язку, вони можуть отримати трьома способами:

- 1) від учителя, який повідомляє про успіхи в навчанні, коригує, оцінює і стимулює мовленнєву діяльність учня;
- 2) шляхом зовнішнього СВК за допомогою ключів, здійснюючи самокорекцію (взаємокорекцію) мовленнєвих дій;
- 3) шляхом внутрішнього самоконтролю (СК), зіставляючи виконану мовленнєву дію зі сформованим внутрішнім психічним еталоном цієї дії.

Таким чином, самоконтроль – це інтелектуальна здатність людини зіставляти власне виконання тих чи інших мовленнєвих дій з певним еталоном і при цьому самостійно знаходити, виправляти або запобігати відхиленням від еталону або накресленої мети у власній діяльності чи в її результатах. СК рівня сформованості англійської компетенції (АК) в говорінні – це рефлексивний підхід до власних мовленнєвих і навчальних дій, свідоме оволодіння АК [2].

На уроках англійської мови контроль з боку учня може реалізуватись у формі взаємоконтролю, самоконтролю й самокорекції. Взаємоконтроль передбачає здійснення контролю володіння іншомовною мовленнєвою діяльністю самими учнями. Він може бути організований, наприклад, під час роботи в парах з індивідуальними картками, підстановчими таблицями тощо, коли один учень перевіряє за допомогою ключа виконання контрольного завдання іншим учнем. Самоконтроль – це

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

розумове вміння, яке забезпечує навчальну дію порівняння результатів власного виконання навчального завдання (програми) зі змістом і зовнішнім оформленням відповідного (заданого) іншомовного матеріалу. Порівняння здійснюється учнем з опорою на навчальний матеріал і власний досвід з метою подальшого самостійного виправлення зробленої ним самим помилки, яка, певною мірою, була самостійно усвідомлена. Природно, що при здійсненні самоконтролю відбувається самокорекція, яка логічно завершує весь цикл іншомовної діяльності. Під самокорекцією розуміють інтелектуальне вміння, котре забезпечує безпосереднє виправлення самим учнем усвідомленої помилки з метою підвищення рівня реалізації навчально-контрольної діяльності в цілому [1].

Взаємокорекція корисна для всіх школярів. Учні, які здійснюють зворотний зв'язок, демонструють власну реакцію на роботу однокласників. У свою чергу, дітям, які отримали зворотний зв'язок від своїх однолітків, надається інформація про рівень їхніх навчальних досягнень. Така інформація може бути представлена у вигляді обзорного бланку взаємоконтролю. Зворотний взаємозв'язок має позитивний вплив на навчальну ситуацію в класі в цілому і допомагає учням розвивати ті вміння, у яких вони повинні бути автономними: ставати незалежними від вчителя та усвідомлювати навчальні потреби. Для вчителів подібна рефлексія корисна тим, що вони отримують оцінку проведеного уроку, методичних прийомів та навчального матеріалу. Учні можуть сказати, чи подобається їм те, що вони роблять, а можливо їм це не цікаво; чи то коли вони мають навчальні труднощі або проблеми з мовою [5].

Зворотний зв'язок може бути формальним і неформальним. У процесі здійснення неформального зворотного зв'язку вчитель може «сісти» за стіл учня та прокоментувати його роботу. За допомогою цього виду зворотного зв'язку учні можуть отримувати необхідні поради та здійснювати негайні зміни. Для отримання формального зворотного зв'язку учні беруть участь у спеціально призначених консультаціях, у процесі яких учитель перевіряє їхній прогрес і ставить перед ними нові цілі. Консультації сприяють розвитку навичок самостійної роботи учнів і захищають учнів від остраху невдач. Коли учні отримують зворотний зв'язок у навчальному процесі, вони вчаться на своїх помилках, здійснюють необхідні зміни та здатні до переходу на наступний рівень. Кращий зворотний зв'язок містить пояснення того, що є точним, а що неточним у відповідях учнів. Крім того, продовжуючи працювати над завданням, доки вони не впораються з ним, учні набувають важливих для їх подальшого навчання навичок [4].

Ми поділяємо думку кембриджських методистів, які вважають, що:

– Зворотний зв'язок повинен бути позитивним. Учитель повинен сказати учню що він робить добре, а що треба

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

покрращити і як.

- Під час зворотного зв'язку вчитель може перепрацювати той навчальний матеріал, де були труднощі.
- Учитель повинен навчати своїх учнів зворотному зв'язку як у відношенні до вчителя, так і один до одного.
- Зворотній зв'язок, який є дуже особистим або має осудливе забарвлення, повинен здійснюватися конфіденційно.
- Крім того, після формального оцінювання роботи учня корисно надавати заохочення і вказати шляхи покращення ситуації [5].

Ми вважаємо, що одним із ефективних способів здійснення зворотного зв'язку є виконання тестових завдань.

Тестовим завданням є мінімальна одиниця тесту, яка передбачає певну вербальну чи невербальну реакцію тестованого (В.О.Коккота). Кожне тестове завдання створює для тестованого конкретну мовну або комунікативну тестову ситуацію. *Тестова ситуація* може подаватись вербальними (текст) і невербальними, наочними (малюнок, схема, таблиця) засобами. Очікувана відповідь тестованого може бути вербальною або невербальною (з використанням літер або цифр, знаків +, – та ін.) [3].

Вибіркова відповідь передбачає вибір правильної відповіді з кількох запропонованих варіантів-альтернатив. Вибіркова відповідь буває множинного вибору (вибір з кількох варіантів), альтернативного вибору (вибір із двох варіантів), перехресного вибору (знаходження відповідних пар «стимул – реакція»).

Конструйована відповідь може формулюватись на рівні окремого слова (напівпродукована відповідь) та окремого речення/висловлювання і тексту (продукована відповідь).

Відповіді фіксуються тестованим на бланку для відповідей під час проведення письмового тестування і записуються на плівку у процесі усного тестування.

У процесі складання тесту тестові завдання відбираються і впорядковуються залежно від призначення цього тесту. Як правило, комплекс тестів включає тести для визначення сформованості комунікативної компетенції в усіх видах мовленнєвої діяльності (говорінні, аудіюванні, читанні, письмі). Додатково можуть включатися тести на перевірку володіння лексичними, граматичними, орфографічними навичками та ін. [1].

Ми пропонуємо до вашої уваги основні тестові завдання (ТЗ) програми «Hot Potatoes», які використовуються для самоконтролю рівня сформованості англomовної компетенції. Ця програма була створена групою канадських методистів і програмістів на чолі з Martin Holmes, компанією Halfbaked Software 1998-2004. Програма складається з 5 видів ТЗ:

- 1) вікторина (або питання з множинним вибором відповіді (multiple choice), короткою відповіддю короткого типу (T/F), вибором декількох правильних відповідей) – Quiz;
- 2) заповнення поповнення пропусків – Cloze;

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

- 3) зіставлення або добір – Match;
- 4) кросворд – Cross;
- 5) послідовне розташування – Mix [7].

Кожне тестове завдання складається з інструкції, зразка виконання (іноді може бути відсутнім), матеріалу, що подається тестованому та очікуваної відповіді, яка планується розробником тесту як еталон/ключ (рис.1) [1].

Рис.1 Структура тестового завдання

На нашу думку, на уроках англійської мови варто використовувати наступні зразки тестових завдань.

I. Тестові завдання для контролю вмінь читання.

1. Інструкція. Підберіть слово, яке дасть відповідь на запитання в дужках.

Наприклад: The letter came /when/?

A. fast B. yesterday C. back D. good

Очікувана відповідь. Вербальна, вибіркова (multiple choice).

2. Інструкція. Заповни пропуски в реченнях тексту.

Наприклад: Two little /1/ often play with their /2/. They want /3/ the doll`s clothes. The girls go to the /4/ and wash them. When the clothes are clean and dry they /5/ them on dolls.

a. to wash b. bathroom c. put d. dolls e. girls

Ключ: 1e, 2d, 3a, 4b, 5c

Очікувана відповідь. Вербальна, вибіркова (Cloze test).

II. Тестове завдання для контролю граматичних навичок.

Інструкція. Постав слова в реченні в правильному порядку.

1 in/ Africa/live/Giraffes Giraffes live in Africa

2 Lizards/insects/eat/and/spiders Lizards eat insects and spiders.

3 run/fast/can/very/Lions Lions can run very fast.

4 got/Elephants/ears/have/big Elephants have got big ears.

5 are/Monkeys/clever/very/animals Monkeys are very clever animals.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Очікувана відповідь. Вербальна, конструйована. (Mix test)

III. Тестове завдання для контролю вмінь аудіювання / читання.

Інструкція. Прослухай/прочитай текст та визнач правильне речення чи хибне. Правильне (T-true), хибне (F-false) (True/false test)

Наприклад.

1. The Royal Family lives in the USA. (F)
2. The British Royal Family is over 100 years old. (T)
3. The Queen lives in Buckingham palace in London. (T)
4. Prince Philip is the Queen`s eldest son. (F)
5. Princess Diana is the Queen`s daughter. (F)

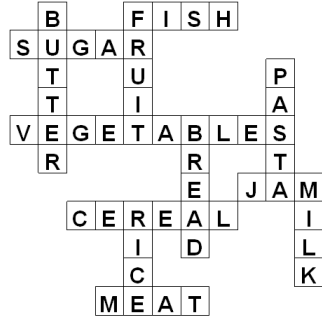
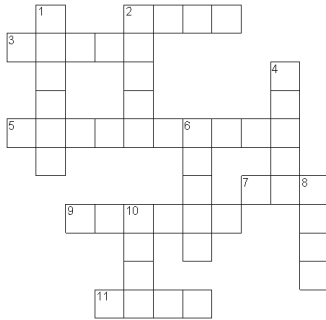
IV. Тестове завдання для контролю лексичних умінь.

1. Інструкція. До слів з першої колонки доберіть з другої колонки їх значення. (Matching)

- 1 Kind a knows a lot of interesting things
- 2 Generous b ready to share his/her things with other people
- 3 Honest c never give up
- 4 Optimistic d take care of me
- 5 Intelligent e never tells a lie

Ключ: 1d, 2b, 3e, 4c, 5a

2. Інструкція. Відгадайте слова у кросворді. Тема «Їжа»(Cross)

Across	Down
2) Found in rivers and seas	1) You can spread it on bread
3) Sweetens food	2) Often grows on trees
5) Potatoes, carrots, for example	4) Popular in Italy
7) Made from fruit and sugar	6) Needed for sandwiches
9) Eaten for breakfast	8) Babies drink a lot of this
11) Source of proteins, red or white	10) Eaten a lot in Asia

Отже, об'єктами контролю є слуховимовні, лексичні, граматичні навички (*мовна компетенція*) та вміння здійснювати мовленнєву діяльність у говорінні, аудіюванні, читанні, письмі з урахуванням соціокультурних особливостей цих видів мовленнєвої діяльності (*комунікативна компетенція*).

Виходячи із власного досвіду, використання запропонова-

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

них вище прийомів тестових завдань сприяє організації зворотного зв'язку на уроках англійської мови. Це передбачає формування, контроль, оцінку та корекцію мовленнєвих навичок учня, а також здійснює управління його навчально-пізнавальною діяльністю з боку вчителя. У результаті вчитель володіє інформацією про ступінь засвоєння учнями навчального матеріалу та має ефективний інструмент впливу для створення мотиваційного середовища під час навчання іншомовному спілкуванню. Школярі вчать здійснювати моніторинг свого прогресу в процесі самооцінювання, заснованого на зворотному зв'язку, наданому вчителем.

На уроці англійської мови вчитель може здійснювати зворотний зв'язок як до окремих учнів, так і до групи учнів. Ми вважаємо, успішній організації зворотного зв'язку в іншомовному середовищі сприяють парна та групова форми роботи. Існує дві причини, чому вчитель об'єднує учнів у групи. По-перше, це вибір інтерактивної моделі для організації роботи в класі в цілому: парна, групова, індивідуальна, «учитель – учень» або «учень – учитель». По-друге, учитель вирішує, які учні можуть співпрацювати в парній, груповій або командній формах роботи. Тому до уваги береться навчальний рівень кожного учня, його навчальні потреби, особистісні якості та стосунки й поведінка з іншими членами колективу [5]. У процесі парної та групової діяльності учнів учитель спостерігає за роботою кожної групи, надає необхідну допомогу при оволодінні навчальним матеріалом, забезпечує загальну підтримку та заохочує окремих учнів, тактовно регулює участь у дискусії, якщо з'ясується, що одні учні домінують, а інші мовчать. Робота в мікрогрупах сприяє формуванню відповідальності та розвитку самостійності кожного учня, розвиває вміння працювати в команді, урізноманітнює і збагачує способи досягнення навчальних цілей учасниками групи. Саме врахування цих факторів допоможе вчителю організувати ефективний зворотний зв'язок у парній та груповій роботі, бо спілкування між учасниками навчального процесу здійснюється більш природно. Після завершення роботи в групах учитель здійснює зворотний зв'язок у контексті взаємодії всього класу. Прийоми, які вчитель може використати: надання відповіді-еталону, презентація і оцінювання запропонованих рішень, виставка вербальних чи невербальних матеріалів, виготовлених групами або парами. Головне завдання вчителя – продемонструвати та оцінити зусилля, які були інвестовані в результати роботи, а саме обговорити, схвалити, спонукати до кращої роботи, констатувати прогрес і обов'язково поінформувати про те, що було зроблено не правильно [5].

Ми розділяємо погляди вчених Marzano, Pickering and Pollock (2001), які називають зворотний зв'язок у числі дев'яти найбільш ефективних стратегій для підвищення якості навчання. Ефективний зворотний зв'язок повинен бути таким,

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

що «коригує», а не оцінює. Він має містити пояснення того, що учень робить правильно, а що – неправильно, бути своєчасним [4]. Зворотний зв'язок повинен орієнтуватися на певний рівень знань учня, а не на усереднену норму. Надайте учням можливість для здійснення власного зворотного зв'язку.

Отже, організація зворотного зв'язку на уроках англійської мови – це діяльність учителя та учнів, у результаті якої вчитель отримує інформацію про рівень успішності учнів, що спонукає його обирати правильні стратегії щодо забезпечення навчальних потреб учня, динамічно планувати навчальний процес. У свою чергу, зворотний зв'язок допомагає учневі відстежувати свій прогрес, планувати майбутні досягнення, переживати почуття задоволення від виконаної роботи. Зворотний зв'язок, здійснений через тестові завдання в різних за кількістю мікрогрупах надає спілкуванню більш природного забарвлення, збільшує навчальний час для кожного учня, робить процес соціалізації більш ефективним, формує учнівську автономію.

Література:

1. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. /кол. авторів під кер. С.Ю.Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
2. Крапчатова Я.А. Само- і взаємоконтроль сформованості компетенції в англомовному аудіюванні // Бібліотечка журналу «Іноземні мови». – 2013. – №1. – С.4-22.
3. Петрашук О.П. Теоретичні основи тестового контролю іншомовної комунікативної компетенції учнів середньої загальноосвітньої школи. –К.:Київськ. держ. лінгв. унів., 2000. – 386 с.
4. Marzano Robert J., Pickering Debra, Pollock Jane E Classroom Instruction that Works: Research-based Strategies for Increasing Student Achievement. – ASCD, 2001. – 178 p.
5. Spratt M., Pulverness A., Williams M. The TKT Teaching Knowledge Test.-Cambridg: Cambridge University Pres, 2007. – 188 p.
6. Ur Penny A Course in a Language Teaching Practice and Theory Trainee Book. – CUP.: Cambridge Teacher Training and Development, 2005. – 376 p.
7. Hot Potatoes Home Page [електронний ресурс] / Режим доступу до: <http://hotpot.uvic.ca/index.php>

Неймет І. В.*

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

У статті подане бачення організації проектної діяльності учнів під час вивчення математики з точки зору синергетики.

Сучасний період соціально-економічного розвитку суспільства докорінно змінив вимоги до рівня озброєності знаннями, формування характеру молодого людини, яка після закінчення школи вступає в самостійне життя. І в Державних стандартах

---

* © Неймет І. В.